

IJPES

AN INTERNATIONAL REFEREED SCHOLARLY JOURNAL

INTERNATIONAL JOURNAL OF PRIMARY EDUCATION STUDIES

VOLUME: 5 ISSUE: 2 YEAR: 2024

ULUSLARARSI TEMEL EĞİTİM
ÇALIŞMALARI DERGİSİ

CİLT: 5 SAYI: 2 YIL: 2024

ULUSLARARASI HAKEMLİ BİLİMSEL DERGİ

ISSN: 2717-8005

IJPES

ULUSLARARASI TEMEL EĞİTİM ÇALIŞMALARI DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF PRIMARY EDUCATION STUDIES

CİLT: 5 SAYI: 2 YIL: 2024

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ/RESPONSIBLE EDITOR

PROF. DR. LÜTFİ ÜREDİ

BAŞ EDITÖR/EDITOR IN CHIEF

PROF. DR. LÜTFİ ÜREDİ

YARDIMCI EDITÖR/ASSOCIATE EDITOR

DR. PELİN ÜREDİ

WEB SİTESİ/WEBSITE

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijpes>

E-MAİL

journalijpes@gmail.com

SEKRETER/SECRETARY

MUHAMMED HÜSEYİN ÖZER

YAYIN TÜRÜ / PUBLICATION TYPE

YAYGIN SÜRELİ YAYIN / QUARTERLY PUBLICATION

İNGİLİZCE DİL EDITÖRÜ / ENGLISH LANGUAGE SPECIALIST

PROF. DR. MEHMET ŞAHİN

TÜRKÇE DİL EDITÖRÜ / TURKISH LANGUAGE SPECIALIST

PROF. DR. NAMIK KEMAL ŞAHBAZ

IJPES

ULUSLARARASI TEMEL EĞİTİM ÇALIŞMALARİ DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF PRIMARY EDUCATION STUDIES

CİLT: 5 SAYI: 2 YIL: 2024

EDİTÖRLER KURULU/EDITORIAL BOARD

PROF. DR. SAİT AKBAŞLI, HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

PROF. DR. SONGÜL TÜMKAYA, ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ

PROF. DR. MEHMET GÜLTEKİN, ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

PROF. DR. LINDITA XHANARI LATİFİ, TIRAN UNIVERSITY

PROF. DR. SEVİNC ALİYEVA, AZERBAYCAN DEVLET ÜNİVERSİTESİ

PROF. DR. LILIANA ELENA BOSCAN, BUCHAREST UNIVERSITY

PROF. DR. HILARY COOPER, CUMBRIA UNIVERSITY

YAYIN VE DANIŞMA KURULU

PROF. DR. İBRAHİM COŞKUN, TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

PROF. DR. LINDA F. ROBERTSON, KENT STATE UNIVERSITY

PROF. DR. TAMAR LOMİNADZE, GEORGIAN UNIVERSITY

DOÇ. DR. BARIŞ ÇETİN, ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

DR. ÖĞR. GÖR. SERKAN GÖKALP, MERSİN ÜNİVERSİTESİ

DR. FATMA ÖZGE ÜNSAL, MARMARA ÜNİVERSİTESİ

DR. ÖĞR. GÖR. NİHAN ARSLAN NAMLI, İSKENDERUN TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

DR. BEKİR YILDIZ, MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI

DR. NİLGÜN SAKAR, MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI

DR. HASAN NASIRCI, MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI

DR. SERAY DOĞRU ORAL, HATAY BİLİM VE SANAT MERKEZİ

DR. AYŞE GÜL ÖZBİLEN, MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI

DR. ESRA DOĞAN, MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI

DR. TUĞRUL NİYAZİBEYOĞLU, MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI

© Uluslararası Temel Eğitim Çalışmaları Dergisi 2020 ISSN: 2717-8005

Nisan, Ağustos ve Aralık aylarında yayınlanan hakemli bir dergidir.

A refereed journal published in April, August and December.

Uluslararası Temel Eğitim Çalışmaları Dergisi Türk Eğitim İndeksi (2022-), Google Scholar, ASOS indeks, Acar indeks, Cite Factor, EuroPub, ESJİ indeks, Base ve İndeks Copernicus tarafından taranmaktadır.

Tüm hakları saklıdır. IJPES'te çıkan makalelerin hiçbir bölümü yazılı izin alınmadan kullanılamaz. Dergide yayınlanan makalelerin içeriğinden ve etik kurallara uygunluğundan yazarlar sorumludur.
All rights reserved. No part of the IJPES articles may be used without written permission. The writers are responsible for the content of the articles published in the journal and for their compliance with ethical rules.

Editör'den

Kıymetli okuyucularımız;

2024 yılının ikinci sayısını yayınlamaktan ve sizlerle paylaşmaktan duyduğum mutluluğu belirtmek isterim. Yayınlanan bu sayımızda yer alan makalelere doi numarası atanmış olup, Uluslararası Temel Eğitim Çalışmaları Dergisi'nde yer alan makaleler orjinal halinin ve kaynağın doğru bir şekilde alıntılanması şartıyla çalışmalardan alıntı yapılmasına izin veren" Creative Commons Attribution 4.0 International Licence" kapsamında lisanslanmaktadır.

Akademik çalışmalarını sürdüren, emek veren ve eğitim-öğretim faaliyetlerinin geliştirilmesine katkı sağlayan tüm yazarlarımıza, hakemlerimize ve editorial ekibimize sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Gelecek sayımızda aynı heyecan ve özveriyle görüşmek dileğiyle...

Prof. Dr. Lütfi ÜREDİ

IJPES

ULUSLARARASI TEMEL EĞİTİM ÇALIŞMALARI DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF PRIMARY EDUCATION STUDIES

CİLT: 5 SAYI: 2 YIL: 2024

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

38-51

Araştırma Makalesi

MEB 2013 ve 2024 Okul Öncesi Eğitim Programlarının Sosyal Duygusal Gelişim Kazanımları Açısından Karşılaştırılması

The Comparison of 2013 and 2024 Preschool Education Programs in terms of Social Emotional Development Outcomes

Afife Beyza YÜKSEL, Neşe ÇİFTÇİ,

Hande ARSLAN ÇİFTÇİ

MEB 2013 ve 2024 Okul Öncesi Eğitim Programlarının Sosyal Duygusal Gelişim Kazanımları Açısından Karşılaştırılması

Makale Türü/Article Type
Araştırma Makalesi

IJPES
2024
Volume 5, No 2
Sayfa/ Pages: 38-51

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijpes>

Makale Bilgisi/Article Info:

Geliş/Received : 19.07.2024

Kabul/Accepted : 18.08.2024

e-Yayım/e-Printed: 25.08.2024

DOI: 10.59062/ijpes.1519216

Afife Beyza YÜKSEL¹

¹ Öğretmen, afifebeyza@icloud.com

 ORCID ID: 0009-0001-6005-6511

Neşe ÇİFTÇİ²

² Öğretmen, nese.ciftci@gmail.com

 ORCID ID: 0009-0004-4560-7815

Hande ARSLAN ÇİFTÇİ (Sorumlu Yazar)³

³ Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, hande.arslan@medeniyet.edu.tr

 ORCID ID: 0000-0001-5061-3882

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) 2013 ve 2024 yılı okul öncesi eğitim programlarının sosyal duygusal gelişim alanındaki kazanım ve göstergelerinin karşılaştırılarak incelenmesidir. Nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman inceleme tekniği kullanılarak 2013 Okul Öncesi Eğitim Programında yer alan sosyal ve duygusal gelişim alanı ile güncellenen 2024 Okul Öncesi Eğitim Programındaki sosyal duygusal gelişim ve değerler alanı incelenmiştir. Araştırmacılar tarafından "Kazanım-Gösterge Karşılaştırma Formu" hazırlanmış ve uzman görüşü alınmıştır. Hazırlanan bu form aracılığıyla elde edilen veriler, betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. 2024 Okul Öncesi Eğitim Programında sosyal duygusal gelişim ve değerler alanında 22 kazanım ve 129 gösterge bulunmaktadır. Araştırma sonucunda, güncellenen 2024 okul öncesi eğitim programına 9 yeni kazanımın eklendiği, 13 kazanımın göstergeleriyle birlikte değiştirildiği, detaylandırıldığı veya birleştirildiği belirlenmiştir. Ayrıca, 2013 okul öncesi eğitim programında kazanım olarak yer alıp 2024 programında yer almayan 3 kazanımın güncellenen programın bazı kazanımlarının göstergelerine eklendiği ortaya konmuştur. Programa yeni eklenen kazanımların kök değerleri içselleştirme, çevre, sürdürülebilirlik, geri dönüşüm, yardımlaşma, sosyal ilişki kurma ve duygu düzenleme ile ilgili olduğu görülmektedir. Güncellenen 2024 programında eklenen ve değiştirilen kazanımlar tek tek ele alınarak ilgili literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi eğitim programı, sosyal duygusal gelişim, değerler, müfredat.

The Comparison of 2013 and 2024 Preschool Education Programs in terms of Social Emotional Development Outcomes

ABSTRACT

The aim of this study was to examine and compare the social emotional development outcomes and indicators of Ministry of National Education (MoNE) 2013 and 2024 Preschool Education Programs. One of the qualitative study methodologies, document analysis, was used to examine the social emotional development outcomes in 2013 Preschool Education Program and the social emotional development and values in revised 2024 Preschool Education Program. "Learning Outcome-Indicator Comparison Form" was designed by researchers and expert opinion was obtained. The data obtained through this form were analyzed with the descriptive analysis technique. 2024 Preschool Education Program includes a total of 22 learning outcomes and 129 indicators in the domain of social emotional development and values. As a result of the research, it was determined that 9 new learning outcomes were added to the revised 2024 preschool education program, 13 learning outcomes were changed, elaborated or combined. In addition, it was revealed that 3 outcomes that were included as learning outcomes in the 2013 preschool education program but not in the 2024 program were added to the indicators of some learning outcomes of the updated program. It is seen that the newly added learning outcomes are related to internalizing root values, environment, sustainability, recycling, helping, establishing social relations and regulating emotions. The added and revised learning outcomes in the revised 2024 program were discussed one by one in the light of the relevant literature.

Keywords: Preschool education program, social emotional development, values, curriculum.

Atf için: Yüksel, A.B., Çiftçi, N. & Arslan-Çiftçi, H. (2024). MEB 2013 ve 2024 okul öncesi eğitim programlarının sosyal duygusal gelişim kazanımları açısından karşılaştırılması. *Uluslararası Temel Eğitim Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 38-51.

Etik Kurul İzin Bilgileri: Bu çalışma, doküman inceleme çalışması olduğu için Etik Kurul İzni alınmasını gerektiren çalışmalar grubunda yer almamaktadır. Bu nedenle Etik Kurul İzni beyan edilmemiştir.

This is an open access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution and reproduction in any medium, provided the original authors and source are credited.

1. GİRİŞ

Erken çocukluk dönemi, tüm gelişim alanlarının etkileşimde bulunduğu ve aynı anda ilerlediği önemli bir zaman dilimidir. Bu kritik dönem, çocukların öğrenmeye en açık olduğu ve bazı alanlara karşı yatkınlık gösterdiği zaman dilimidir (Senemoğlu, 2012, s.5). Erken çocukluk döneminde desteklenmesi gereken alanlardan biri de sosyal duygusal gelişim alanıdır. Erken çocukluk döneminde gelişime uygun şekilde desteklenen sosyal beceriler, çocuğun ileriki yaşantısında sosyal-duygusal, akademik ve bilişsel gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Choi ve Kim, 2003; Danielson ve Phelps, 2003; Holland ve Merrell, 1998; McClellan ve Katz, 2001; Nix vd., 2013).

Çocuğun duygu-düşüncelerini dile getirebilmesi, bunları kontrol altında tutabilmesi, çevresine uyum sağlayabilmesi, kendisiyle barışık ve özgüven sahibi olabilmesi sosyal duygusal gelişimi tanımlamaktadır (Diken, 2010, s.182). Çocuğun çevresiyle sağlıklı etkileşimde bulunabilmesi, kendini başkalarının yerine koyabilmesi, sorumluluklarını yerine getirebilmesi, duygularını farklı yollarla gösterebilmesi, öz kontrol becerilerini kullanabilmesi, yardımlaşabilmesi, kendisine ait olanı başkalarıyla paylaşabilmesi; yaşadığı çevreye uyum sağlamasına ve sosyalleşmesine olanak sağlayan sosyal duygusal becerilerdir (Arslan Çiftçi ve Uyanık Balat, 2018). Bu dönemde uygun ve yeterli düzeyde desteklenen sosyal duygusal gelişim, çocuğun sağlıklı akran ilişkileri kurmasına, okula daha kolay uyum sağlamasına ve psikolojik uyumunun artmasına olanak sağlamaktadır (Gürsoy ve Özasan, 2018). Sosyal beceri gelişimi ile akademik başarı arasındaki ilişki üzerine yapılan araştırmalar (Hanley vd., 2007, 2014; Luczynski ve Hanley, 2013) incelendiğinde erken çocuklukta sınıf içinde ve okulda meydana gelebilecek problem durumlarını minimuma indirmesi ile birlikte eğitim başarısının da artmasında özellikle belirli sosyal becerilerin oldukça etkili olduğu söylenebilir (Sezgin, 2018).

Erken çocukluk döneminde sosyal-duygusal gelişimin desteklenmesinde aile, öğretmen ve çevrenin rolü büyüktür. Duygusal gelişim konusunda yapılan araştırmalarda çocukların duygusal özelliklerinin oluşmasında olgunlaşma ve öğrenmenin birlikte etkili olduğu belirtilmiştir (Saarni, 2001). Çocuktan gelişim dönemine göre beklenen davranışlara ulaşmak için çocuğun gelişim özelliklerine hâkim olmak gerekmektedir (Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2010). Erken çocukluk dönemi, çocuğun çevresiyle en çok etkileşime girdiği ve kişilik gelişiminin en hızlı olduğu dönemdir (Gültekin Akduman vd., 2015). Çocuğun kişilik gelişiminde ve sosyal davranışlarının gelişmesinde bu denli bir öneme sahip olan erken çocukluk döneminde ele alınan eğitim amaçları oldukça önem taşımaktadır. Bu yüzden erken çocukluk dönemi eğitimi, çocuğun gereksinimlerini karşılayabilmeli ve gelişimine uygun hedef, amaç ve kazanımlardan oluşmalıdır. Dolayısıyla, tüm bu gelişim alanlarını en iyi şekilde destekleyecek bir eğitim programına ve iyi bir uygulayıcı öğretmene ihtiyaç vardır (Köksal vd., 2016). Bu durum okul öncesi öğretmenlerinin, mesleki alanda etkin ve yetkin olmalarını gerektirmektedir. Bu yüzden okul öncesi öğretmenine yol gösterici olarak Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından okul öncesi eğitimi programları düzenlenmiştir.

En son güncellenen MEB 2024 Okul Öncesi Eğitim Programı, 21. yüzyılın gereksinim duyduğu beceri ve özelliklere göre güncellenmiştir. Alanyazın incelendiğinde MEB 2013 ve 2024 okul öncesi eğitim programlarının karşılaştırılmasını ele alan sınırlı sayıda araştırmanın olduğu görülmektedir (Direk ve Batmaz, 2024; Ertek-Eroğlu ve Eker, 2024; Göl-Güven, 2024). Daha önce yapılan bu çalışmalar her iki okul öncesi eğitim programını genel hatlarıyla karşılaştırırken kazanım-göstergelerin içeriği detaylı bir şekilde ele alınmamıştır. Alanyazında, 2013 ve 2024 okul öncesi eğitim programlarındaki sosyal duygusal gelişim kazanımlarının içerik olarak karşılaştırılmasının bulunmadığı görülmektedir. Ülkemizde geliştirilen ve uygulanan okul öncesi eğitim programlarının incelenmesi ve değerlendirilmesinin bundan sonra tasarlanacak olan okul öncesi eğitim programlarına ışık tutması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal ve duygusal sağlığının genel gelişimlerini ve öğrenmelerini etkilediği göz önüne alındığında, okul öncesi eğitim programlarındaki sosyal duygusal gelişim alanının detaylıca incelenmesi ve değerlendirilmesinin ayrı bi öneme sahip olduğu söylenebilir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, MEB 2013 okul öncesi eğitim programı ve güncellenen MEB 2024 okul öncesi eğitim programını sosyal duygusal gelişim kazanımları ve göstergeleri açısından incelemek ve karşılaştırmaktır. Bu doğrultuda araştırma soruları şu şekildedir:

1. MEB 2024 Okul Öncesi Eğitimi programında, MEB 2013 Okul Öncesi Eğitimi programına göre sosyal duygusal gelişim özellikleri bakımından ay gruplarına göre farklılıklar nelerdir?
 - 1.1. 36-48 aylık çocuklar için sosyal duygusal gelişim özelliklerindeki farklılıklar nelerdir?
 - 1.2. 49-60 aylık çocuklar için sosyal duygusal gelişim özelliklerindeki farklılıklar nelerdir?
 - 1.3. 61-72 aylık çocuklar için sosyal duygusal gelişim özelliklerindeki farklılıklar nelerdir?
2. MEB 2013 okul öncesi eğitim programında bulunan sosyal duygusal gelişim alanı ile 2024 okul öncesi eğitim programında bulunan sosyal duygusal gelişim ve değerler alanının kazanım ve göstergeler açısından benzerlikleri ve farklılıkları nelerdir?
 - 2.1. Sosyal duygusal gelişim alanında yapılan karşılaştırmalarda eklenen kazanımlar nelerdir?
 - 2.2. Sosyal duygusal gelişim alanında yapılan karşılaştırmalarda değiştirilen kazanımlar (içerik kapsamı artırılan- azaltılan) nelerdir?
 - 2.3. Sosyal duygusal gelişim alanında yapılan karşılaştırmalarda çıkarılan kazanımlar nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada MEB 2013 ve güncellenen MEB 2024 okul öncesi eğitim programlarının sosyal-duygusal gelişim alanına yönelik kazanım ve göstergelerinin karşılaştırılması amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman inceleme yöntemi, yazılı belgelerin içeriğini dikkatle ve belirli bir düzen içinde çözümlenmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach ve Ward, 2013) ve elde edilen verilerden bir sonuca ulaşmak, konu hakkında bilgi sahibi olmak ve sahip olunan bilginin yorumlanmasına olanak sağlamak için kullanılır (Corbin ve Strauss, 2014).

2.2. Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada incelenen 2013 ve 2024 okul öncesi eğitim programlarına MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğü resmi genel ağ (internet) sayfasından (tegm.meb.gov.tr) ulaşılmıştır. Veriler, MEB 2013 ve 2024 okul öncesi eğitim programlarında yer alan sosyal-duygusal gelişim alanındaki kazanımlar, göstergeler ve her yaş grubu için bulunan gelişim özelliklerinden toplanarak tablo haline getirilmiştir. Oluşturulan iki ayrı tabloda yer alan bu başlıklar; eklenen, değiştirilen ve çıkarılan olmak üzere farklı renklerde belirtilerek “Kazanım-Gösterge Karşılaştırma Formu” oluşturulmuştur. Okul öncesi eğitimi alanında görev yapmakta olan 2 akademisyenden uzman görüşü alınarak forma son hali verilmiştir.

2.3. Veri Analizi

Bu çalışma kapsamındaki veriler 2013 ve 2024 okul öncesi eğitim programlarından “Kazanım-Gösterge Karşılaştırma Formu”yla toplanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz tekniğiyle analiz edilmiştir. Ele alınan programlarda sosyal duygusal gelişim alanında yer alan kazanım ve göstergeler arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirlemek amacıyla betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz, elde edilen bulguları önceden belirlenmiş olan temalara göre düzenlenip, yorumlanması ve özet şeklinde sunulmasıdır (Gürkan, 2023). Araştırmacılar, 2013 ve 2024 okul öncesi eğitim programlarında yer alan sosyal duygusal gelişim alanındaki kazanım ve göstergeleri geliştirilen forma göre ayrı ayrı analiz etmiştir. Araştırmacılar arasındaki uyum, güvenilirlik formülüyle (Miles ve Huberman, 1994) hesaplanmış ve araştırmacılar arasındaki uyum %94 çıkmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

MEB okul öncesi eğitim programlarında öğrenme süreçleri planlanırken çocukların gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak planlama yapılır. Bu bağlamda programda her yaş grubu için gelişim özellikleri yer

almaktadır. MEB 2024 okul öncesi eğitim programında, 36-48 aylık çocukların sosyal duygusal gelişim özelliklerine 13 yeni madde eklenmiştir. 2013 programından 12 madde aynen alınmıştır. Yeni maddeler çocuğun duygu ve düşüncelerini daha iyi ifade etmesine, yetiştikten yardım almasına ve iletişim yönünün güçlendirilmesine yardımcı olabilir. Erken çocukluk döneminde çocukların çevreleriyle kurdukları sosyal etkileşimleri duyguları ile bağlantılıdır (Ersan ve Tok, 2019). Eklenen bu maddeler ile çocuklar duygularını düzenleyebilir, çevresi ve akranlarıyla sağlıklı bir iletişim kurabilir. Erken çocukluk döneminde duygu düzenlemenin önemine değinilirken (August vd., 2017), uygun duygu düzenleme becerileri ile çocukta oluşabilecek saldırganlığın önlenmesindeki önemi de vurgulanmıştır (Landy ve Menna, 2001).

MEB 2024 programında 49-60 aylık gelişim özelliklerine 10 yeni madde eklenmiştir. Eklenen yeni maddeler genel olarak çocuğun akranlarıyla ve çevresi ile etkili iletişim kurabilme, yetişkin yardımı olmadan bağımsız oyun başlatabilme, işbirlikli oyun oynayabilme gibi davranışların gelişimleri üzerinde durmuştur. Yeni eklenen maddeler çocuğun akranlarıyla ve diğer insanlarla sağlıklı ilişkiler kurabilmesine, sosyal becerilerini geliştirmesine yardımcı olabilir. Bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerinde sağlıklı bir iletişim kurabilmeleri, devam ettirebilmeleri ve yaşadıkları çevreye uyumlu davranışlar gösterebilmeleri için sosyal becerilerin gelişimi önem arz eder. Erken çocukluk dönemi çocukta karakter oluşumu bakımından önemli yıllardır (Başal, 2005). Güncellenen MEB programında da sosyal becerilerin gelişimini daha detaylı belirten özelliklere yer verilmesi tüm bu açılardan çocuğun desteklenmesini sağlayabilir.

MEB 2024 programında 61-72 ay gelişim özelliklerine 8 yeni madde eklenmiştir. Eklenen bu maddeler çocuğun empati kurabilmesi, akranlarıyla duygu ve düşünce paylaşımı yapabilmesi, kendini ifade edebilmesi, yetişkin yardımı olmadan sorunlarını çözmesi ve kurduğu oyunlarda başkalarının isteklerini önemsemesi üzerinde durmuştur. Kişi, yaşama ayak uydururken duygu ve düşüncelerini dile getirme, yönetebilme, empati kurabilme ve hem kendinin hem de diğer insanların duygularını tanıyabilme durumlarıyla karşılaşabilir (Başal, 2005). Erken çocukluk döneminden itibaren duyguların oluşturulan eğitim programlarıyla desteklenerek geliştirilmesi mümkündür. Çocuğun düşüncelerini ve duygularını iyi ifade edebilmesini öğrenmesi akranları ile yaşadığı çatışmaları ve fikir ayrılıklarını çözümlenmesinde katkı sağlayabilir. Günümüzün en büyük sorunlarından biri olan akran zorbalığı, küçük yaşlarda kendini göstermektedir (Özgöker ve Gürşimşek, 2023). Oluşabilecek akran zorbalığının önüne geçmek ve çocuğun kendini korumasını sağlayabilmek açısından da yeni eklenen maddeler önem taşımaktadır.

MEB 2024 okul öncesi eğitim programında Kazanım 1 (Kendisinin/yakın çevresindeki bireylerin özelliklerini tanıtır) 2013 programındaki kazanım 1 ve 2'nin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Bu yeni kazanıma 3 yeni gösterge (Kişisel seçimlerinin farkına varır. Farklı grupların değerli bir üyesi olduğunu belirtir. Kişisel özelliklerini/seçimlerini başkalarıyla karşılaştırır.) eklenmiştir. Yeni eklenen bu göstergeler çocuğun benlik algısı gelişimini olumlu yönde etkileyecek göstergelerdir. Benlik algısı, kişinin yaşam süreci içerisinde kendini algılamasında, etnik ve cinsel kimliğini oluşturulmasında etkilidir (Demoulin, 1998; Trawick Smith, 2014; Geniş ve Kahraman, 2017). Bu kazanıma eklenen yeni göstergeler ile çocuğun kendini değerlendirmesine fırsat verilmekle birlikte karakter gelişimi desteklenmekte, çevresiyle girdiği etkileşimler ve yaptığı karşılaştırmalar sonucunda olumlu benlik algısına katkı sağlanmaktadır.

Güncellenen programdaki Kazanım 2 (Duygularını ifade eder), 2013 programındaki “Bir olay veya durumla ilgili olumlu/olumsuz duygularını uygun yollarla gösterir.” kazanımının değiştirilip içeriğinin genişletilmesiyle oluşturulmuştur. Bu kazanıma 4 yeni gösterge (Duygularını farklı yollarla ifade eder. Duygularının değişebileceğini fark eder. Duyguları ve davranışları arasındaki ilişkiyi açıklar. Duygularının nedenlerini açıklar.) eklenmiştir. Duygular, karşısındaki kişinin hislerini tercüme etmekte, kendi duygu ve düşüncelerini kontrol etmekte ve sağlıklı bir iletişimde önemli bir yere sahiptir (Santrock, 2014). Eklenen bu kazanım ile çocuğunun duygularını daha iyi ifade edebilmesini, duygularını yönetebilmesini ve başkalarına karşı empati duygusunu geliştirmesine katkı sağlayacaktır.

Güncellenen programda yer alan Kazanım 3 (Kendine güvenir) 2013 programından detaylandırılarak alınmıştır. Dört yeni gösterge (Bilgilerini/becerilerini/başarılarını/hayallerini paylaşır. Sınırlılıklarını/zorlandığı durumları ifade eder. Uygun düzeyde risk almaya isteklidir. Gerektiğinde bağımsız davranır) eklenmiştir ve 1

gösterge (Kendine ait beğendiği ve beğenmediği özelliklerini söyler) ise çıkarılmıştır. Risk almak, yaşamın doğal bir yönüdür. Çocuklara riskli oyunlar oynatmak, çocuğun riskli durumlarda zorlanıp zorlanmadığının farkına varmasını, yapabileceklerini keşfetmesini, kendini savunmayı öğrenmesini, olabilecek zarar durumlarını analiz etmesini (Lavrysen vd., 2017); oluşacak riskli durumlar karşısında önlem alma becerisini geliştirmesini ve kendine güvenmesini (Gill, 2007) sağlamaktadır. Eklenen bu göstergeler ile çocuk risk alarak tecrübe kazanabilir ve bu tecrübeler doğrultusunda çocukta özgüveni yüksek ve yaşayacağı gelişimine uygun zorluklar karşısında dayanıklı bir karakter oluşabilir.

Güncellenen programda Kazanım 4 (Bir işi/görevi başarmak için kararlılık gösterir), 2013 programındaki “Bir işi veya görevi başarmak için kendini güdüler” kazanımının değiştirilip içeriğinin genişletilmesiyle oluşturulmuştur. Bu kazanıma 6 yeni gösterge (Verilen işi/görevi başarabileceğini söyler. Sorumluluk almaya istekli olduğunu gösterir. Kendiliğinden bir işe başlamaya istekli olduğunu gösterir. Görevini sürdürmekten keyif alır. Başarmak için sebat gösterir. İşini/görevini tamamladığında kendisiyle gurur duyduğunu ifade eder.) eklenmiştir. Yeni eklenen bu göstergeler çocukların sorumluluk almaları ve başladıkları işi kararlılıkla bitirebilmeleri üstünde durmuştur. Sorumluluk, okul öncesi döneminden itibaren başlayarak gelişim süreci boyunca çocuğun tüm özelliklerine uygun şekilde görevlerini gerçekleştirmesidir (Yavuzer, 2000). Erken çocukluk dönemi, çocuklar için sosyal-duygusal gelişim alanının en önemli davranış özelliklerinden biri olan sorumluluk almanın etkili olabileceği kritik bir dönemdir. Bu yüzden bu kazanımın yeni göstergeler eklenerek detaylandırılmış olması, çocukların başladıkları işi bitirmede kararlı olma davranışını kazanarak sorumlu birer birey olmaları açısından yararlı ve etkili olacağı söylenebilir.

Güncellenen programda Kazanım 5 (Duyularını/davranışlarını yönetmek için baş etme stratejileri kullanır), 7 gösterge (İsteklerini/gereksinimlerini söyler. Gerekliğinde isteklerini erteler. Ortamlar/etkinlikler arasındaki geçişlere uyum sağlar. Davranışlarında esneklik gösterir. Koşula/duruma uygun şekilde tepkilerini kontrol eder. Duygusal bakımdan zorlayıcı durumlara baş etmek için yapılması gerekenleri söyler. Duygusal bakımdan zorlayıcı durumlarda yapıcı davranmaya özen gösterir.) ile programa yeni eklenmiştir. Duygular, insanların kendilerinin nasıl hissettiklerini anlatabilmede, davranışlarını, öz düzenlemelerini sağlayabilmelerinde ve kişilerarası ilişkilerinde kilit bir rol oynar (Santrock, 2014). Erken çocukluk döneminde çocuklar duyguların anlamlarını daha iyi kavrarlar. Böylelikle duygularını düzenleme becerilerini üst düzeye çıkarabilirler (Goodvin vd., 2015). Yürütücü işlevler, davranışları düzenleme, organize etme ve planlamayı amaçlayan bilişsel kontrol süreçlerini ifade etmektedir (Diamond ve Lee, 2011). Yürütücü işlevler bazı araştırmacılar tarafından sıcak ve soğuk olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Zelazo ve Müller, 2002). Kazanımla ve eklenen göstergelerle ilişkili olan sıcak yürütücü işlevler sosyal duygusal alanı ve süreçleri kapsar. Sıcak yürütücü işlevler duygu ve davranışları yönetebilme ve düzenleme için gereklidir (Zelazo vd., 2003). Bu nedenle, okul öncesi çocuklarda zayıf “sıcak” yürütücü işlev becerileri sosyal-duygusal davranış problemleri ile ilişkilidir (Kim vd., 2013; Willoughby vd., 2011). Şahin ve Arı (2016) yaptıkları araştırma sonucunda çocukların okul öncesi döneminde beklenmedik koşullara uyum sağlayabilme becerileri ile duygularını düzenleyebilme becerisi arasında ilişki olduğunu saptamışlardır. Programa yeni eklenen kazanım 5 ve göstergelerinin çocukların sıcak yürütücü işlevlerini destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Böylece çocukların duygu-düşüncelerini yönetebilmeleri için onlara baş etme stratejileri kazandırarak duygu düzenleme becerileri desteklenir.

Güncellenen programdan Kazanım 6 (Bireysel farklılıklara değer verir) 2013 programındaki “farklılıklara saygı duyar” kazanımının isminin güncellenip içeriğinin genişletilmesiyle oluşturulmuştur. Kazanıma 3 yeni gösterge (Başkalarının farklı özelliklerini betimler. Başkalarıyla benzer ve farklı özelliklerine örnekler verir. Başkalarının özelliklerini takdir eder.) eklenmiştir. Erken çocukluk döneminde çocukların diğer bireylerin farklılıklarını fark edebilmeleri, ileride bu farklılıkları kabul etmeleri için önemli bir basamak niteliğindedir (Tuğrul, 2006). Dolayısıyla programda çocukların bireysel farklılıkları fark edebilmelerini ve takdir edebilmelerini kazandırmayı amaçlayan bir kazanıma yer verilmesinin faydalı olacağı söylenebilir.

2024 programındaki Kazanım 7 (Farklı kültürel özellikleri irdeler) 2013 programından alınmıştır. Kazanıma 2 yeni gösterge (Farklı kültürel özelliklere ve uygulamalara dair sorular sorar. Farklı kültürel miras ve varlıkları koruma etkinliklerine katılır.) eklenmiştir. Erken çocukluk kültürel çeşitlilik ile ilgili olumlu tutumlar

geliştirmek için önemli bir dönemdir (Murray, 2012). Bu yüzden eğitim programlarında bu kazanıma yer verilmesi oldukça önemlidir. Derman Sparks ve Edwards (2010), öğretmenlerin okul öncesi eğitimi müfredatına kültür çeşitliliği etkinliklerini eklemeleri ile birlikte bu dönemde eğitim gören çocuklarda sorumluluk ve empati gibi duyguların üst seviyelere çıkacağını belirtmiştir. Ayrıca kazanıma yeni eklenmiş olan yeni göstergeler çocukların farklı kültürlere olan ilgilerini motive edeceği düşünülebilir.

Güncellenen programda Kazanım 8 (Toplumsal yaşamdaki farklılıklarla ilgili değerlere uygun davranır.) yeni eklenen bir kazanımdır. Bu kazanıma 6 yeni gösterge (Farklılıkları tanıır. Farklılıklarla ilgili düşüncelerini paylaşır.Farklılıklara müsamaha gösterir. Farklılıklara saygı duyar. Farklılıklarla ilgili değerleri savunur. Farklılıklarla ilgili uygun olmayan eylemleri sorgular.) eklenmiştir. Bu kazanım programda Kazanım 6 ile benzer olarak toplum ve bireylerdeki farklılıklara saygı duymak ve bu değerlere uygun davranabilmek gibi konular üstünde durmuştur. Bu iki kazanım birlikte düzenlenip tek bir kazanımda toplanabilir ve göstergelerle detaylandırılabilir.

2024 Okul Öncesi Eğitim Programı öğretmenin gelişime uygun uygulamalar yaklaşımını benimsemesi gerektiğini, bunun da belli koşulları olduğunu belirtilmiştir (MEB, 2024). Kazanım 6, 7 ve 8 ile ilgili koşullardan biri de kapsayıcılıktır. Kapsayıcılık ilkesi, hayatın her yerinde yapısal veya kültürel farkları olan insanların ayrıştırılmamasını savunur. Herkesi her alanda tam kabul eden bir yaklaşımdır (Özbek ve Taneri, 2023). Okullar peşin hüküm ve ayrıştırıcılığı en az seviyeye indirebilmek ve değiştirmek için önemli adımlar atmalıdır. Bunun da en iyi yolu çocukların ve tüm insanların kapsayıcılık ilkesini içselleştirmelerinden geçer. Bunun için öğretmenler ve okul idaresi tarafından kapsayıcılığı teşvik etmede önemli adımlar atmaları önemlidir (Juvonen vd., 2019; Losinski vd., 2019). Güncellenen 2024 programında da bu ilke göz önüne alınmıştır. Okulların önyargı ve ayrımcılığı azaltmak için değişim araçları olarak hareket etmeleri beklenmektedir; bu bakımdan öğretmenler ve okul yöneticileri sosyal kapsayıcılığı teşvik etmede özellikle önemlidir.

2024 programındaki Kazanım 9 (Empatik beceriler gösterir), 2013 programındaki “Bir olay veya durumla ilgili olarak başkalarının duygularını açıklar” kazanımının ismi değiştirilip göstergeleri detaylandırılarak oluşturulmuştur. Bu kazanıma 3 yeni gösterge (Baskalarının bakış açılarını/duygularını fark eder. Baskalarının bakış açılarını/duygularını farklı yollarla ifade eder. Kendi bakış açısı/duyguları ile başkalarının bakış açısını/duygularını karşılaştırır.) eklenmiştir. Empati, başkalarının duygusal durumunu anlayabilme ve o kişinin hissettiklerini hissedebilmedir (Yılmaz, 2012). Empati becerisinin erken yaşlarda desteklenerek geliştirilmesi okul öncesi çocukları için önemlidir, bu beceri çocukların farklı birçok gelişim alanını etkilemektedir (Ersay ve Koca, 2023). Akaydın ve Gültekin Akduman (2016), erken çocukluk dönemindeki çocukların hem kendi hem de diğer insanların hissettiklerini anlama, belli etme ve kontrol etme gibi becerilerinin empati kurma becerisi kazanmasında temel taş olduğunu belirtmiştir. Okul öncesinde eğitim gören 6 yaşındaki çocuklarla yaptıkları çalışmalarında bu yaştaki çocukların duyguları bilme, algılama, ayırt etme ve düzenleyebilme seviyelerinin artması ile empati yapma becerilerinin de aynı oranda arttığını saptamışlardır (Akaydın ve Gültekin Akduman, 2016). Araştırma sonuçlarına bakıldığında okul öncesi çocuklarının duygu düzenleme ve empati yapabilme becerilerine sahip olmaları hem şimdiki hem de ileriki yaşamlarında kuracakları ikili ve toplumsal ilişkilerde başarılı olmalarında önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

2024 programındaki Kazanım 10 (Sosyal ilişkiler kurar) yeni bir kazanımdır ve 5 yeni göstergeden (Başkalarıyla etkileşime girmeye isteklidir. Başkalarıyla etkileşime girer. Başkalarıyla girdiği etkileşimlerini sürdürür. Akranlarıyla arkadaşlık kurar. Arkadaşlıklarını sürdürür. Arkadaşlığın önemini açıklar.) oluşmaktadır. Wortham’a (1998) göre; okul öncesi döneminde çocuk sosyalleşme yolunda ilk önce çevresine kendi gözünden bakar ve tüm ilgisini kendi üzerine yönlendirir. Sürecin ileriki dönemlerinde içinde yaşadığı toplumda bir yer bulmak için sosyal ilişkiler kurmaya başlar. Sosyal beceriler de çocuğun sosyal zorunluluklarını gerçekleştirebilmek için müracaat ettiği özel yollardır (Gültekin Akduman vd., 2015). Erken çocukluk dönemi çocukların akran ilişkilerinin ilk adımlarını attıkları ve ilişkilerini etkileyecek önemli davranışların kazanıldığı kritik bir dönemdir (Gülay, 2009). Bu yüzden bu kazanıma MEB 2024 programında yer verilirken yeni

göstergelerle yeniden düzenlenerek oluşturulması çocukların hem şimdiki hem de gelecekteki yaşamlarında çevreleriyle olan ilişkilerinin sağlamlığı bakımından önem teşkil ettiği söylenebilir.

Güncellenen programdaki Kazanım 11 (Gereksinim duyduğunda yardım ister.) göstergeleriyle (Yardım talep etmeden önce bir görevi bağımsız yapmayı dener. Yardıma gereksinim duyduğu durumları belirtir. Gereksinim duyduğu desteği tanımlar. Destek alabileceği kişileri belirtir. İş birliği gerektiren işlerde sunulan yardımı kabul eder. Gerektiğinde yardım talebinde bulunur.) yeni eklenen bir kazanımdır. Okul öncesi çocukların okula alışması ve devam etmesi için akademik açıdan gelişiminden daha çok sosyal beceriler üzerinde durulması hedeflenmelidir. Mesela, etrafındaki insanlardan yardım talep etmesi ya da ilgilerini çekmeye çalışması gibi fonksiyonel iletişim yetenekleri, erken çocukluk dönemindeki çocukların hedeflerine ulaşmalarına olanak sağlar (Sezgin, 2018). Bu yüzden erken çocukluk dönemindeki çocuklara önemli bir sosyal bir beceri olan yardım isteme kazanımını programa dahil etmek ileriki hayatında da iyi iletişim kurabilen bireyler olmalarına imkân sağlayacaktır.

Güncellenen programdaki kazanım 12 (Başkalarına yardım eder) da yeni eklenmiştir. Bu kazanım 6 göstergeden (Başkasının yardıma gereksinim duyduğunu fark eder. Başkasının gereksinim duyduğu yardımı tanımlar. Talep edilmesini beklemeden yardım etmeyi önerir. Yardımlaşmanın önemini açıklar. Farklı özellikteki çocuklara yardım eder. Yardım etmeyi alışkanlık haline getirir.) oluşmaktadır. Yardımlaşma, kişilerin maddi-manevi tüm konularda işbirliği içinde olması, karşılıklı empati geliştirme ve paylaşmaya açık olmalarıdır (Göçmen, 2019). Yeni eklenen bu kazanım sayesinde çocukta empati duygusu gelişebilir, çocuk sahip olduğu imkanları başka insanların yararına kullanabilir, çocuklar arasındaki dayanışma ve yardımlaşma artabilir. Yetiştirdiğimiz kültürde yardımlaşma ve dayanışmanın önemi yadsınamaz derecede önemlidir. Bu nedenle çocuğun erken yaşta geliştireceği yardımlaşma ve dayanışma duyguları topluma uyum sağlamasında da kolaylık sağlayacaktır. Çocuğun çevresine uyum sağlaması da çocuğun öğrenmesi ve sahip olduğu becerileri ortaya çıkarması açısından önemlidir (Aslan, 2008; Koçyiğit ve Kayılı, 2008).

Güncellenen programdaki Kazanım 13 (Kişiler arası sorunlarını çözer) “başkalarıyla” ifadesi yerine “kişiler arası” ifadesi kullanılarak yeniden düzenlenmiştir. Kazanıma 4 yeni gösterge (Çatışma durumlarını başkasını suçlamadan betimler. Eleştirildiğinde yapıcı davranışlar sergiler. Çatışma yaşadığı kişiyi affeder. Kişiler arası sorunların çözümünde başkalarına yardımcı olmaya gayret gösterir.) eklenmiştir. Çocuklar yaşamlarında geçirdikleri tüm gelişim süreçlerinde akranlarıyla olan problem ve çatışmalarla karşı karşıya kalırlar (Dereli-İman, 2013). Çocukların yaşadıkları münakaşalar, sorunlar diğer insanların değişik görüşlerinin, fikirlerinin, hislerinin, istek ve ihtiyaçlarının varlığını bilmelerine ve çocukların benmerkezci görüşünden ayrılmasına yardımcı olur (Dereli-İman, 2013). Bireylerarası ortaya çıkan sorunları halledebilme becerisini içselleştirebilmek için okul öncesi programında bu konuya yer vermenin çocukların karşılaştıkları çatışma durumlarını çözebilecekleri çeşitli yollar bulabilmelerine yardımcı olacağı söylenebilir (Koruklu ve Yılmaz, 2010).

Güncellenen programda yer alan Kazanım 14 (Atatürk’ün ülkemize kazandırdığı çağdaş ve demokratik yaşam anlayışını takdir eder) 2013 programındaki “Atatürk ile ilgili etkinliklerde sorumluluk alır” kazanımının ismi değiştirilip göstergeleri detaylandırılarak oluşturulmuştur. Bir gösterge (Atatürk ile ilgili etkinliklerde sorumluluk alır.) yeni eklenmiştir. İki gösterge (Atatürk ile ilgili duygu ve düşüncelerini farklı yollarla ifade eder. Atatürk’ün topluma kazandırdığı değerlere ilişkin duygu ve düşüncelerini farklı yollarla ifade eder.) ise detaylandırılarak alınmıştır. Bu göstergeler, çocuğun sadece Atatürk ile ilgili etkinliklere katılmasını sağlamayacak aynı zamanda çocuğun hislerini ve minnet duygusunu da ifade etmesine öncülük edecektir. Atatürk’e okul öncesi dönemden başlayarak eğitim süreci boyunca müfredat konusu olarak yer vermek önem arz etmektedir. Ancak Göl-Güven’in de (2024) belirttiği üzere tema/konu temelli olmayan bir programda sosyal duygusal gelişim altında yer almış olmasından dolayı gelişim alanı-kazanım bütünselliğini sağlamadığı söylenebilir.

2024 programında Kazanım 15’e (Farklı ortamlardaki kurallara uyar) 3 yeni gösterge (Kuralların ortama göre değişiklik gösterebileceğini söyler. Farklı ortamlardaki kurallara örnek verir. Gerektiğinde kuralların değişebileceğini söyler.) eklenmiştir ve diğer göstergeleri de güncellenmiştir. Okul öncesi dönem bireyin

topluma uyum sağlayabilmesi için gerekli sosyal-duygusal becerileri kazandığı dönemdir (Meriç ve Özyürek, 2018). Çocuğun bulunduğu topluma uyum sağlaması, toplumun değer yargılarını benimsemesi, toplum kurallarına uyması ve sağlıklı sosyal ilişkiler kurması açısından eklenen göstergeler önem arz etmektedir. Eklenen bu göstergeler ile çocuk toplumdaki kurallar ve değerlerdeki farklılıkların farkına varacak ve bu doğrultuda benimseyeceği değerler ve kuralları seçebilecektir. Bu sayede kendi değer yargılarını ve ilkelerini oluşturabilecektir. Toplumsal alanda bir çatışma yaşadığında kendi isteklerini dizginleyebilecek, belirlenen kurallara uyabilecek ve toplumun yararını göz önünde tutabilecektir.

Yeni programdaki Kazanım 16 (Sürdürülebilir yaşam için gerekli olan varlıkları korumayı alışkanlık haline getirir.) yeni eklenmiştir. Bu kazanım 4 yeni göstergeden (Canlı varlıklara saygı gösterir. Canlı varlıkları korur. Sürdürülebilir yaşam için gerekli olan kaynakları verimli kullanır. Sürdürülebilir yaşam için gerekli olan kaynakları korur.) oluşmaktadır. Sürdürülebilirlik, dünyanın doğal kaynaklarını verimli kullanmayı, var olan doğal kaynakları geçmiş nesillerden alıp gelecek nesillere taşımayı, geri dönüşüm kavramı ile fazla kullanımın önüne geçerek bir sonraki nesillere aktarımını ve çevreyi korumayı amaçlamaktadır (Nemli, 2007). Değişen ve gelişen dünyada sanayileşme ve küreselleşmenin çığ gibi büyümesi, çevreye gereken önemin verilmemesi, doğal kaynakların israf edilerek tüketilmesi sürdürülebilirlik eğitiminin önemini ortaya çıkarmaktadır. Bu kazanım çocuğun doğal çevreyi tanmasında ve korumasında, sürdürülebilirlik için duyarlı bir birey olmasında, var olan kaynakları tasarruflu kullanmasında etkili olabilir. Bilinçli bireyler yetiştirmeye sevk eden bu kazanım ile çocuklar küçük yaşta sürdürülebilir bir yaşamı benimseyebilir ve gelecek kuşaklara bunu taşıyabilirler. Çevrenin korunabilmesi için çevre eğitimine erken yaşta başlanması gerekir. Erken çocukluk döneminde çevre eğitiminin temelleri çevreyi çocuğa sevdirmek ve benimsetmektir. Bunun için çocuğa öncelikle yaşadığı yere ait olduğu ve onu koruması gerektiği benimsetilmelidir (Tombul, 2006). Küreselleşme ve sanayileşmenin hızla arttığı bir dünyada çocuklarda erken yaşta çevre ve sürdürülebilir bir yaşam bilincinin oluşturulması açısından önemli bir kazanımdır.

Yeni programdaki Kazanım 17 (Geri dönüşüm/tekrar kullanma davranışlarını alışkanlık haline getirir.) yeni eklenmiştir. Bu kazanım 5 göstergeden (Materyallerin tekrar kullanılabilmesi durumlarına örnek verir. Geri dönüştürülebilir/dönüştürülemez materyallere örnek verir. Geri dönüşümün/tekrar kullanmanın önemini açıklar. Tekrar kullanılacak materyaller ile özgün ürünler oluşturur. Geri dönüşüm/tekrar kullanma ile ilgili etkinliklere gönüllü katılır.) oluşmaktadır. Tüm insanların çevre hakkında bilgileri, tutumlarını etkiler ve çevreye olan davranışlarını belirler. Çocuklar geri dönüşümün kendisi ve önemi hakkında bilgilendirilmedikleri ve maruz kalmadıkları sürece konu hakkında doğru davranışlar göstermeleri beklenilemez (Nikolaeva, 2008). Erken çocukluk dönemindeki çocukların geri dönüşüm konusunda bilgilerini ölçmek için yapılan bir araştırmada Kahriman-Öztürk (2010), çocukların geri dönüşümün varlığını bildiklerini ancak büyük kısmının geri dönüşüm kutularına ulaşamadıklarını ve çok azının ise konuya yönelik davranışlarının ekosentrik biçimde olduğunu ortaya koymuştur. Yapılan bir başka çalışmada ise Onur, Çağlar ve Salman (2016), okul öncesi dönemindeki çocukların geri dönüşüm ve çevre konuları hakkında farkındalıklarının az olduğunu saptamışlardır. Onur ve meslektaşları (2016), çalışmalarında çocuklara kâğıt hamuru yaptırarak atık haline gelmiş kâğıtları yeniden dönüştürüp kullanılması için pratik bir eğitim vermişler ve bu eğitimin sonucunda okul öncesi dönemindeki çocukların geri dönüşüm ve çevreye daha özenli bir bakış açısı kazandırma konularında farkındalıklarının artış gösterdiğini tespit etmişlerdir. Yapılan araştırmalarda da görüldüğü üzere okul öncesi çocukların geri dönüşüm ve çevre konularında farkındalıklarının düşük olduğu ancak gerekli eğitimlerin verilmesiyle bu durumun tersine dönebileceği saptanmıştır. Dolayısıyla, MEB 2013 programında yer almayan geri dönüşüm konusunun kazanım göstergelerle desteklenerek yeni programa eklenmesinin çok yerinde bir karar olduğunu söylenebilir.

Yeni programda Kazanım 18'e (Kendisinin ve başkalarının haklarını savunur) 2 yeni gösterge (Adil olan ve olmayan durumları ayırt eder. Çocuk hakları ile ilgili etkinliklere gönüllü katılır.) eklenmiştir. Çocuk hakları, evrensel bir hak olup çocuğa sosyal, fiziksel, psikolojik ve politik alanda haklar tanıyan bir oluşumdur (Uçuş ve Şahin, 2012). Bu hakların çocuklara olabildiğince erken yaşta öğretilmesi, bu süreçlere çocuğun aktif katılımı açısından ve haklarının korunması bakımından önemlidir. Erken yaşta başlanılacak bu hak öğretimi ancak okul

öncesi eğitim kurumlarında gerçekleştirilebilecektir. Çocukların kendi ve başkalarının haklarını savunabilecek şekilde eğitilmesi için okul öncesi eğitim kurumlarındaki eğitim bu duruma teşvik edecek şekilde düzenlenmelidir (Lundy ve O'Lynn, 2019). Eklenen ve aynen alınan göstergeler, çocuğun kendi haklarının farkına varmasını sağlayacak, kendi haklarını öğrenirken aynı zamanda başkalarının haklarını da göz önünde bulunduracak şekilde düzenlenmiştir. Çocuk bu kazanım sayesinde sadece sahip olduğu hakları öğrenmeyecek aynı zamanda uğradığı haksızlıkları ve hoşnut olmadığı konuları nasıl dile getirebileceğini öğrenebilecektir.

Güncellenen programda yer alan Kazanım 19 (Sosyal davranışlarının sonuçlarını sorgular) yeni bir kazanımdır. Bu kazanıma 4 yeni gösterge (Sosyal davranışları ile bu davranışlarının sonuçlarını ilişkilendirir. Davranışlarının sonuçlarını kabul eder. Davranışlarının sonuçlarını gözden geçirir. Yeni davranış seçenekleri üretir.) eklenmiştir ve bir gösterge de 2013 programındaki “Sorumluluklarını yerine getirir” kazanımının göstergelerinden alınmıştır. Erken çocukluk dönemi çocuğun çevresiyle en çok etkileşime girdiği ve kişilik gelişiminin en hızlı olduğu dönemdir (Gültekin Akduman vd., 2015). Çocuğun kişilik gelişiminin ve davranışlarının gelişmesinde bu denli bir öneme sahip olan erken çocukluk döneminde ele alınan kazanım ve göstergelerin olumlu etkisi büyük olacaktır. Bu göstergeler çocuğun gösterdiği davranışı sorgulamasına ve davranışlarının olası sonuçlarını ele almasına olanak tanımaktadır. Çocuğu olumlu davranışlar sergilemeye teşvik edecek olan bu göstergeler sayesinde çocuk duygu ve davranışlarını başarıyla yönetebilir, akranlarıyla sağlıklı ilişkiler kurabilir ve karşısındaki kişilerin yaşadığı olaylar için empati duyabilir.

2024 programında yer alan Kazanım 20 (İçinde yaşadığı toplumun kök değerlerini içselleştirir) yeni bir kazanımdır ve 9 göstergeden oluşmaktadır. Bu kazanımla birlikte, güncellenen programda “sosyal duygusal gelişim” alanı başlığına “değerler” ifadesi de eklenmiştir ve on iki değer (adalet, cömertlik, hoşgörü, sevgi, saygı, yardımlaşma, merhamet, vatanseverlik, dostluk, öz denetim, sorumluluk, dürüstlük) programda vurgulanmıştır. Değer, bir toplumun kendi devamlılığını sağlamak, korumak ve sürdürmek için üyeleri tarafından önemli ve gerekli görülen hisleri, fikirleri, amaçları ve menfaatlerini barındıran başlıca ahlaki ilkeler ve inançlardır (Yazar ve Erkuş, 2013). Erken çocukluk dönemi toplumun benimsediği değerlerin çocuğa kazandırılmasında önemli bir yere sahiptir (Aydın, 2010). Çocuklar, değerlere ait hakimiyetlerini hayatları boyunca sağlarlar, fakat ilk değer bilgilerini erken çocukluk dediğimiz dönemde edinmeye başlarlar (Ogelman ve Sarıkaya, 2015). Çocukların edindikleri bu değer yargıları tutum ve davranışları etkileyen temel faktörlerdir (Quisumbing ve Leo, 2005). Eklenen göstergeler çocuğun yaşadığı toplumun kök değerlerini bilmesine, merak ettiği konulara açıklık getirmesine, var olan kök değerler ile ilgili düşüncelerini dile getirmesine olanak sağlayacaktır. Çocuğa kazandırılmak istenen kök değerler için en uygun dönem olarak görülen erken çocukluk dönemi aynı zamanda eklenen yeni göstergeler ile çocuğun sağlıklı bir kültürel gelişim göstermesine, öğrendiği kök değerlere uygun davranmasına ve benimsediği bu değerleri savunmasına olanak verecektir. Bu yüzden MEB 2024 programında değerlere yer verilmesi çocukların şimdiki ve ileriki yaşantılarında hem toplumsal hem de kişisel ilişkilerinde önemli kazanımlar sağlayabilir. Çocukların başkalarının duygularını deneyimlemelerini ve anlamalarını sağlamak, çocukların değerleri öğrenmelerine yardımcı olmada önemli bir uygulama olarak görünmektedir (Johansson, vd., 2011). Ancak, çocukların bu değerleri öğrenme sürecine tartışma veya rol oynağı gibi uygulamalar yoluyla aktif olarak dahil olmaları önemlidir.

Güncellenen 2024 programında yer alan Kazanım 21'e (Estetik değerleri korur) 1 yeni gösterge (Çevredeki güzelliklerin korunmasına özen gösterir) eklenmiştir. Kazanım 22'ye (Sanatın/sanat eserlerinin değerini fark eder) de 1 yeni gösterge (Sanat eserlerini kendi bakış açısıyla yorumlar.) eklenmiştir. Sanat, bireyin duygu ve düşüncelerini dile getirdiği en iyi yoldur (Özkan ve Girgin 2014). Sanat eğitimi, kişinin yaratıcı düşünmesini desteklemeyi, özgün ürünler ortaya çıkarmasını, çıkardığı yeni ürünleri deneyimlemesini geliştirmeyi hedefler (Ayaydın, 2010). Okul öncesi dönem çocuğa en az kısıtlayıcı ortam sunduğu için çocuğun sanata olan ilgisini ve özenini ortaya çıkarmasına yardımcı olur. Okul öncesi dönemde çocuğa sunulan sanat eğitimi ve etkinlikleri ile çocukta sanat bilinci oluşturulabilir. Ele alınan kazanım ve göstergelere bakıldığında çocuğun yaratıcılığını destekleyecek, hayal gücünü ortaya çıkmasını sağlayacak, kendini farklı yollarla ifade etmesine olanak tanıyacak ve ortaya çıkarılan sanat eserlerini korumasını sağlayacak şekilde düzenlenmiştir.

2013 programında yer alan Kazanım 3 (Kendini yaratıcı yollarla ifade eder), 2024 programında kazanım olarak yer almamaktadır. Ancak, göstergelerinin içeriği 17.kazanımın (geri dönüşüm/tekrar kullanma davranışlarını alışkanlık hâline getirir) “tekrar kullanılabilir materyaller ile özgün ürünler oluşturur” göstergesinde ele alınmış ve açıklamalarla desteklenmiştir. Güncellenen programda yaratıcılık sadece sosyal duygusal gelişim alanında değil, tüm gelişim alanlarında kazanım ve göstergelerde vurgulanmıştır. 2013 programında yer alıp 2024 programında yer almayan bir diğer kazanım “sorumluluklarını yerine getirir” kazanımıdır. Ancak, bu kazanımda yer alan göstergeler, güncellenen programa yeni eklenen Kazanım 4 (bir işi/görevi başarmak için kararlılık gösterir) ve Kazanım 19’un (Sosyal davranışlarının sonuçlarını sorgular) göstergelerine eklenmiştir. Bununla birlikte, yeni programda yer alan kök değerlerden biri de sorumluluktur ve “İçinde yaşadığı toplumun kök değerlerini içselleştirir” kazanımında ve diğer gelişim alanlarının da kazanımlarında vurgulanmaktadır.

2013 okul öncesi eğitim programında yer alan Kazanım 16 (Toplumsal yaşamda bireylerin farklı rol ve görevleri olduğunu açıklar), 2024 programında kazanım olarak yer almamaktadır. Ancak, göstergelerinin içeriği 8.kazanımın (Toplumsal yaşamdaki farklılıklarla ilgili değerlere uygun davranır) açıklamalarında ele alınmış ve insanların yaşamda çeşitli rolleri ve görevleri olduğunu çocukların fark etmesi için farklı toplumsal roller ile ilgili öğrenme süreçleri planlanması önerilmiştir. Dolayısıyla, 2013 okul öncesi programında yer alıp güncellenen 2024 okul öncesi eğitim programında kazanım olarak yer almayan 3 kazanıma da 2024 programındaki bazı göstergelerde yer verilmiş ve kazanım açıklamalarında vurgulanmıştır.

4. SONUÇ

MEB 2013 Okul Öncesi Eğitim Programında sosyal-duygusal gelişim alanında 17 kazanım 53 gösterge bulunurken, 2024 Okul Öncesi Eğitim Programında sosyal duygusal gelişim ve değerler alanında 22 kazanım ve 129 gösterge bulunmaktadır. 2013 ve 2024 okul öncesi eğitim programları incelendiğinde, sosyal duygusal gelişim alanındaki kazanım ve göstergelerin nicelik ve nitelik olarak arttığı görülmektedir. Yapılan karşılaştırmalar sonucunda, güncellenen 2024 okul öncesi eğitim programına 9 yeni kazanımın eklendiği, 13 kazanımın göstergeleriyle birlikte değiştirildiği, detaylandırıldığı veya birleştirildiği belirlenmiştir. Ayrıca, 2013 okul öncesi eğitim programında kazanım olarak yer alıp 2024 programında yer almayan 3 kazanımın güncellenen programın bazı kazanımlarının göstergelerine eklendiği ortaya konmuştur. Programa yeni eklenen kazanımların ise kök değerleri içselleştirme, çevre, sürdürülebilirlik, geri dönüşüm, yardımlaşma, sosyal ilişki kurma ve duygu düzenleme ile ilgili olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, güncellenen okul öncesi eğitim programının 2013 okul öncesi eğitim programı ile kapsamlı ve derinlemesine bir karşılaştırmasının yapılmasının son derece yerinde olacağını göstermektedir. Güncellenen programa değerler alanında 2013 programında olmayan detaylı kazanımların eklenmesi, öğretmenlerin de bu alanda yetkinliği olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi alacakları eğitimler ile bu alanda bilgi ve becerilerini arttırmaları desteklenmelidir. Bu araştırmanın yazılma aşaması bitmek üzere iken, Millî Eğitim Bakanlığınca Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında hazırlanan yeni müfredatın, 2024-2025 eğitim öğretim yılının birinci döneminden itibaren okul öncesi eğitimde de uygulanacağı duyurulmuştur. Bu bağlamda 2024 okul öncesi eğitim programının, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli okul öncesi öğretim programı ile karşılaştırılarak kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi, yeni programın genel çerçevesinin ve temel yapısının daha fazla aydınlatılmasına yardımcı olabilir.

BEYAN

“MEB 2013 ve 2024 okul öncesi eğitim programlarının sosyal duygusal gelişim kazanımları açısından karşılaştırılması” isimli makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Akaydın, D., & Gültekin Akduman, G. (2016). 6 yaş grubu çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile empatik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 1353-1360.

- Alisinanoglu, F., & Kesicioğlu, O. S. (2010). Okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Giresun İli Örneği). *Kuramsal Eğitimbilim*, 3(1), 93-110.
- Arslan Çiftçi, H., & Uyanık Balat, G. (2018). Sosyal-duygusal gelişim değerlendirme ölçeği: 48-66 aylık çocuklar için uyarlama çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 74-87.
- Aslan, E. (2008). *Drama temelli sosyal beceri eğitiminin 6 yaş çocuklarının sosyal ilişkiler ve işbirliği davranışlarına etkisi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- August E. G., Stack D. M., Martin-Storey A., Serbin L. A., Ledingham J., & Schwartzman A. E. (2017). Emotion regulation in at-risk preschoolers: longitudinal associations and influences of maternal histories of risk. *Infant Child Development*, 26(1), e1954. <https://doi.org/10.1002/icd.1954>
- Ayaydın, A. (2010). Okul öncesi dönemde görsel sanatlar eğitiminin bireye kazandırdığı değerler. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 187-200.
- Aydın, M. Z. (2010). Okulda değerler eğitimi. *Eğitime Bakış*, 6(18), 16-19.
- Başal, H. A. (2005). *Okul öncesi eğitimin ilke ve yöntemleri*. Morpa Kültür Yayınları.
- Choi, D. H., & Kim, J. (2003). Practicing social skills training for young children with low peer acceptance: A cognitive-social learning model. *Early Childhood Education Journal*, 31(1), 41-46.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2014). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Sage publications.
- Danielson, C. K., & Phelps, C. R. (2003). The assessment of children's social skills through self-report: A potential screening instrument for classroom use. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 35(4), 218-229.
- Dereli-İman, E. (2013). Çocuklar için sosyal problem çözme ölçeğinin 6 yaş grubu için Türkiye uyarlaması ve okul öncesi davranış problemleri ile sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkiler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(1), 479-498.
- Derman Sparks, L., & Edwards, J. O. (2010). *Anti-bias education for young children and ourselves*. National Association for the Education of Young Children.
- Demoulin, D. F. (1998). Reading empowers self-concept. *Kappa Delta Pi Record*, 35(1), 28-31.
- Diamond, A., & Lee, K. (2011). Interventions shown to aid executive function development in children 4-12 years old. *Science*, 333, 959-963.
- Diken, H. İ. (Ed.) (2010). *Erken çocukluk eğitimi*. Pegem Akademi Yayınevi.
- Direk, İ. N., & Batmaz, O. (2024). Okul öncesi eğitim programlarına bir bakış: 2013 ve 2024 programlarının karşılaştırılması. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (15), 866-880. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1442767>
- Ersan, C. & Tok, Ş. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık düzeylerinin duygu ifade etme ve duygu düzenleme açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 45(201), 359-391. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2019.8150>
- Ersay, E., & Koca, A. (2023). 60-72 aylık erken çocukluk dönemindeki çocukların empati becerilerinin incelenmesi. *Social Sciences Studies Journal*, 8(95), 611-619.
- Ertek-Eroğlu, B., & Eker, C. (2024). 2013 ve 2024 yılı okul öncesi eğitim programlarının karşılaştırılması. *The Journal of Academic Social Science*, 151, 391-403. <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.75799>
- Geniş, N. & Kahraman, Ö. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarında bağlanma ve benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2446-2454.
- Gill, T. (2007). *No fear: Growing up in a risk averse society*. Calouste Gulbenkian Foundation.
- Goodvin, R., Thompson, R. A. & Winer, A. C. (2015). The individual child: Temperament, emotion, self, and personality. İçinde M. H. Bornstein & M. E. Lamb (Ed.), *Developmental science: An advanced textbook* (ss. 491- 533). Taylor & Francis.
- Göçmen, F. (2019). *Okul öncesi dönem çocuklarda dramayla ablâk eğitimi: Yardımlaşma*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Göl-Güven, M. (2024). 2013-2024 okul öncesi öğretim programlarının karşılaştırılması. <https://cocukbogazici.com>
- Gülay, H. (2009). Okul öncesi dönemde akran ilişkiler. *Bahkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22), 82-93.
- Gültekin Akduman, G., Günindi, Y. & Türkoğlu, D. (2015). Okul öncesi dönem çocukların sosyal beceri düzeyleri ile davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of International Social Research*, 8(37), 157-173.
- Gürkan, K. (2023). *Türkiye'de 2003-2021 yılları arasında fen bilimleri alanında yaratıcı drama yöntemi kullanılarak yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gürsoy, F. & Özasan, H. (2018). Çocuk gelişimine giriş. İçinde N. Aral. (Ed.), *Çocuk gelişimi* (ss. 2-24). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Hanley, G. P., Heal, N. A., Tiger, J. H., & Ingvarsson, E. T. (2007). Evaluation of a classwide teaching program for developing preschool life skills. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 40(2), 277-300.
- Hanley, G. P., Fahmie, T. A., & Heal, N. A. (2014). Evaluation of the preschool life skills program in Head Start classroom: Systematic replication. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 47(2), 443-448.
- Holland, M. L., & Merrell, K. W. (1998). Social-emotional characteristics of preschool-aged children referred for Child Find screening and assessment: A comparative study. *Research in Developmental Disabilities*, 19(2), 167-179.
- Johansson, E., Brownlee, J., Cobb-Moore, C., Boulton-Lewis, G., Walker, S., & Ailwood, J. (2011). Practices for teaching moral values in the early years: A call for a pedagogy of participation. *Education, Citizenship and Social Justice*, 6(2), 109-124.
- Juvonen, J., Lessard, L. M., Rastogi, R., Schacter, H. L., & Smith, D. S. (2019). Promoting social inclusion in educational settings: Challenges and opportunities. *Educational Psychologist*, 54, 250-270.
- Kahriman-Öztürk, D. (2010). *Preschool children's attitudes towards selected environmental issues*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Orta doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kim, S., Nordling, J. K., Yoon, J. E., Boldt, L. J. ve Kochanska, G. (2013). Effortful control in "hot" and "cool" tasks differentially predicts children's behavior problems and academic performance. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 41, 43-56. <https://doi.org/10.1007/s10802-012-9661-4>
- Koçyiğit, S., & Kayılı, G. (2008). Montessori eğitimi alan ve almayan anaokulu öğrencilerinin sosyal becerilerinin karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20), 511-516.
- Koruklu, N., & Yılmaz, N. (2010). Çatışma çözme ve arabuluculuk eğitimi programının okul öncesi kurumlara devam eden çocukların problem çözme becerisine etkisi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-20.
- Köksal, O., Balaban Dağal, A., & Duman, A. (2016). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Okul Öncesi Eğitim Programı Hakkındaki Görüşlerinin Belirlenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 46(4), 379-394. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3395>
- Lavrysen, A., Bertrands, E., Leyssen, L., Smets, L., Vanderspikken, A., & De Graef, P. (2017). Risky-play at school. Facilitating risk perception and competence in young children. *European Early Childhood Education Research Journal*, 25(1), 89-105.
- Landy, S., & Menna, R. (2001). Play between aggressive young children and their mothers. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 6(2), 223-239.
- Losinski, M., Ennis, R., Katsiyannis, A., & Rapa, L. J. (2019). Schools as change agents in reducing bias and discrimination: Shaping behaviors and attitudes. *Journal of Child and Family Studies*, 28(10), 2718-2726.
- Luczynski, K. C., & Hanley, G. P. (2013). Prevention of problem behavior by teaching functional communication and self-control skills to preschoolers. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 46(2), 355-368.
- Lundy, L., & O'Lynn, P. (2019). The education rights of children. İçinde Kilkelly, U., Liefwaard, T. (Ed.), *International human rights of children*. Springer.

- McClellan, D. E., & Katz, L. G. (2001). *Assessing young children's social competence*. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 450953).
- MEB. (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.
- MEB. (2024). *Okul öncesi eğitim programı*. MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.
- Meriç, A. & Özyürek, A. (2018). Okul öncesi dönem çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerinin incelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 8(14), 137-166.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage.
- Murray, J. (2012). Learning to live together: An exploration and analysis of managing cultural diversity in centrebased early childhood development programmes. *Intercultural Education*, 23(2), 89-103.
- Nemli, E. (2007). *Sürdürülebilir gelişme: Ekonomi ile çevre arasındaki denge*, Sunum, Kalder-Çevre Uzmanlık Grubu.
- Nikolaeva, S. (2008). The ecological education of pre-school children. *Russian Education & Society*, 50(3), 64-72.
- Nix, R. L., Bierman, K. L., Domitrovich, C. E., & Gill, S. (2013). Promoting children's social-emotional skills in preschool can enhance academic and behavioral functioning in kindergarten: Findings from Head Start REDI. *Early Education & Development*, 24(7), 1000-1019. <https://doi.org/10.1080/10409289.2013.825565>
- Ogelman, H. G. & Sarıkaya, H. E. (2015). Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin değerler eğitimi konusundaki görüşleri: Denizli ili örneği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 81-100.
- Onur, A., Çağlar, A., & Salman, M. (2016). Okulöncesi çocuklarda atık kağıtların değerlendirilmesi ve çevre bilincinin kazandırılması. *Kastamonu Education Journal*, 24(5), 2457-2468.
- Özbek, Ö. Y., & Taneri, P. O. (2023). Okul yöneticilerinin kapsayıcı eğitime ilişkin farkındalıkları üzerine sanat-temelli bir çalışma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(1), 75-96.
- Özgöker, S., & Gürşimşek, A. I. (2023). Okul öncesi öğretmenlerinin akran zorbalığına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 37(3), 857-874. <https://doi.org/10.33308/26674874.2023373642>
- Özkan, B., & Girgin, F. (2014). Okul öncesi öğretmenlerinin görsel sanat etkinliği uygulamalarını değerlendirmesi. *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, 4(4), 79-85.
- Quisumbing, L. R., & Leo, J. D. (Eds.). (2005). *Learning to do: Values for learning and working together in a globalized world, an integrated approach to incorporating values education in technical and vocational education and training* (UNESCOAPNIEVE Sourcebook, No. 3). UNESCO-UNEVOC International Centre for Technical and Vocational Education and Training.
- Saarni, C. (2001). Cognition, context and goals significant components in social-emotional effectiveness. *Social Development*, 10, 125-129.
- Santrock, J. W. (2014). *Child development*. McGraw Hill Education.
- Senemoğlu, N. (Ed.) (2012). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. (21. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sezgin, E. Y. (2018). Okulöncesi dönemde yaşam becerileri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(12), 710-719.
- Şahin, G., & Arı, R. (2016). Okul öncesi çocukların yürütücü işlevleri ve duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(6), 1-9.
- Tombul, F. (2006). *Türkiye'de çevre için eğitime verilen önem*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Trawick Smith, J. (2014). *Erken çocukluk döneminde gelişim: Çok kültürlü bir bakış açısı*. B. Akman (Çev. Ed.). Nobel Yayıncılık.
- Tuğrul, B. (2006). Okul öncesi dönemde düşünme becerilerinin gelişmesinde yaratıcı bir süreç olarak drama. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1(2), 67-80.
- Uçuş, Ş. & Şahin, A. E. (2012). Çocuk hakları sözleşmesine yönelik öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşleri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 25-41.

- Willoughby, M., Kupersmidt, J., Voegler-Lee, M., & Bryant, D. (2011). Contributions of hot and cool self-regulation to preschool disruptive behavior and academic achievement. *Developmental Neuropsychology*, 36(2), 162–180.
- Wach, E., & Ward, R. (2013). Learning about qualitative document analysis. *IDS Practice Paper in Brief*, 13, 1-11.
- Wortham, S. (1998). *Early childhood curriculum: Developmental bases for learning and teaching* (2th. Edition). PrenticeHall.
- Yavuzer, H. (2000). *Çocuk eğitimi el kitabı*. Remzi Kitabevi.
- Yazar, T. & Erkuş, S. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programındaki değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 196-211.
- Yılmaz, E. (2012). *60-72 aylık çocukların duyguları anlama becerilerinin sosyal problem çözme becerilerine etkisinin incelenmesi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zelazo, P. D. ve Müller, U. (2002). Executive function in typical and atypical development. U. Goswami (Ed.), *Handbook of Childhood Cognitive Development* içinde (ss. 445–469). Oxford, England: Blackwell.
- Zelazo, P. D., Müller, U., Frye, D. & Marcovitch, S. (2003). The development of executive function in early childhood. *Monographs of the society for research in child development*, 68(3), 1–137.